

Головне управління культури, туризму і охорони культурної спадщини
Чернігівської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад «Чернігівська обласна бібліотека для юнацтва»
Чернігівської обласної ради

«Людина доброго і чесного таланту»

(до 100-річчя від дня народження Анатолія Рібакова)

Персоніфікований рекомендаційний список літератури

ББК 83.3(4Укр-4Чер)6

Р 93

«Людина доброго і чесного таланту» : персоніфікований рекомендаційний список літератури / уклад. В.Помаз; відп. за вип. М.Латамарчук. – Чернігів. – 2011. – 6 с.

Список літератури «Людина доброго і чесного таланту» присвячено письменнику, сценаристу, автору відомого роману-трилогії «Діти Арбату» Анатолію Рибаківу.

Подано історію створення роману «Важкий пісок», наведено окремі рядки.

Список літератури містить публікації про А. Рибаківу, його твори.

Укладач:

В. Помаз

Відповідальний за випуск:

М. Латамарчук

Комп'ютерне складання:

В. Помаз

Чернігівські хлопчачи на Арбаті

... И вдруг сквозь контуры этого Арбатского мира стали проступать очертания детства, дом бабушки и дедушки на Черниговщине: мне семь лет и мы приехали к ним на лето... многое, конечно, забылось... и оживла целая вереница полуистершихся образов, некая магия звуков, голосов, заговорили люди, которых не видел и не слышал с тех самых дней...

А. Рибаків

Анатолій Наумович Рибаків народився 1 (14) січня 1911 року в містечку Держанівка під Черніговом в єврейській родині інженера гуральні Наума Борисовича Аронова і його дружини Діни Абрамівни Рибаківної (це друга єврейська родина, яка жила в містечку; перша — лікарі). Якийсь час Анатолій жив і у родичів в містечку Сновськ (тепер Щорс).

З 1919 р. живе в Москві, на Арбаті, буд. 51. Навчається в колишній Хвостовській гімназії в Кривоарбатському провулку. В цій же школі, в цей же час навчався Юрій Домбровський (1909-78), відомий російський поет, прозаїк і літературний критик. Восьмий і дев'ятий класи відвідує в Московській дослідно-показовій школі-комуні на вул. Остоженці. Школа виникла як комуна комсомольців, що повернулися з фронтів громадянської війни. Після закінчення школи Анатолій працює на Дорогомилівському хімічному заводі, вантажником, водієм.

З 1930 р. навчається в Московському інституті інженерів транспорту. У листопаді 1933 р. Рибаків заарештовано і засуджено на три роки заслання за ст. 58-10 «Контрреволюційна агітація і пропаганда». Після заслання працює там, де не вимагається анкета. З 1938 р. до листопада 1941 р. – головний інженер Рязанського обласного управління автотранспорту.

З листопада 1941 р. до 1946 р. перебуває в Радянській армії в автомобільних частинах. З різними фронтами Рибаків пройшов шлях від Москви до Берліна. Остання посада — начальник автослужби 4-го Гвардійського Стрілкового корпусу, звання — гвардії інженер-майор. «За отличие в боях с немецко-фашистскими захватчиками» знято судимість.

Повістю «Кортик» А. Рибаків увійшов у життя дітей післявоєнного часу. Перші зйомки фільму за цим твором проходили також у Чернігові у 1954 р. З Мишком Поляковим, героєм «Кортика», читач знайомиться в містечку Носівці Чернігівської області, де жили бабуся та дідусь автора.

У 1960 р. письменника повністю реабілітовано.

А. Н. Рибаків помер 23 грудня 1998 р. у Нью-Йорку. Похований на Кунцевському цвинтарі в Москві.

Поет, прозаїк і есеїст Олексій Макушинський (нар. 1960 р.) — син Анатолія Рибаків. Письменниця Марія Рибаків (нар. 1973 р.) — онука А. Н. Рибаків.

Важкий пісок Щорсу

Все прощається. Тим, хто пролив невинну кров, не проститься ніколи.

Напис на цвинтарі у Щорсі (іврит)

Анатолій Рибаків не лише жив у м. Щорс на Чернігівщині, а й переніс у нього значну частину подій свого роману «Важкий пісок». За цим твором не так давно було знято фільм (з одноіменною назвою). Багато матеріалу – саме в Щорсі. Чому автор обрав маленьке містечко однією з головних дійових осіб свого твору, дізнаємося з його мемуарів:

«Перед війною в Рязані мій товариш Роберт Купчик розповів мені історію своїх батьків.

У минулому (тепер уже – позаминулому – *В.П.*) столітті його дід виїхав із Сімферополя до Швейцарії, закінчив там університет, став відомим лікарем у Цюриху, одружився, старші його сини теж стали лікарями, а коли молодшому прийшов час вступати до університету, батько вирішив звозити його в Росію, показати сину батьківщину предків. Це було в 1909 р.

У Сімферополі молодий швейцарець закохався в юну красуню єврейку, дочку чоботаря, одружився з нею і вивіз до Цюриха. Однак їй там не сподобалося, вона повернулася в Росію, з нею повернувся і чоловік, батько Роберта, і залишився жити в Сімферополі, працював чоботарем, як і його тесть. В 30-х роках його, «підозрілого іноземця», звичайно, посадили...

Після війни я зустрів Роберта. Батька його в сороковому році звільнили, збереглися швейцарські документи, по матері він був німцем, а Сталін дружив тоді з Гітлером. Але в сорок другому році батька і матір Роберта разом з іншими сімферопольськими євреями німці розстріляли, і трупи скинули в загальну могилу по дорозі на Судак. Це він мені розповів».

А. Рибаків згадує, що почав обмірковувати роман «Важкий пісок» в 1975 р. В основу твору мав лягти сюжет, розказаний другом. Але в Сімферополі, де жили батьки Роберта Купчика, все виявилось для автора чужим. Місто не пробуджувало спогадів, не давало поштовху уяві. «Я вирішив перенести дію роману на батьківщину своїх предків, батьківщину дідуся і бабусі, в сім'ю Рибаківих, в місто Сновськ, пізніше – Щорс», – пояснював автор.

Багато розповіла йому про Сновськ тітка Аня, молодша сестра його матері. Неоціненними, – як зазначає А. Рибаків, – виявилися також спогади колишнього місцевого перукаря. «Під час війни він був в евакуації, повернувся відразу після звільнення Щорса. Разом з іншими євреями він ходив дворами, пустирями, дорогами, лісами й полями: збирав у мішки останки вбитих. Трупи зотліли, але деяких перукар вгадував за волоссям...

«З часом у мене створилася картина того, що відбувалося в Щорсі, я добре пам'ятав своїх дідуся і бабусю, дядьків, ясно уявляв собі Рахіль і Якова (головних героїв твору – *В.П.*)... Над містом опустилася ніч, я блукав у цьому морозі тими ж вулицями. І тіні замучених йшли поруч зі мною від будинку до будинку».

За життя Анатолій Рибаків не раз відвідував Щорс, зустрічався з читачами.

Використані джерела

Анатолій Рибаків [Електронний ресурс] // Українці в світі. – Режим доступу: <http://www.ukrainians-world.org.ua/ukr/peoples/7cb98602b3f35935/>. – Назва з екрану. – Перевірено: 30.09.2011.

Аннинский Л. От бесстрашия к страху : Послесловие / Л. Аннинский // Рыбаков А.Н. Страх (Тридцать пятый и другие годы). Книга вторая: Роман. – М.: Советский писатель, 1990. – С. 310-318.

Ісаченко М. Чому саме наше місто стало однією з дійових осіб "Важкого піску" : До 100-річчя Анатолія Рибаківа [Електронний ресурс] / М. Ісаченко // Щорська районна газета "Промінь". – 2011. – Режим доступу: <http://promin.ws/59-chomu-same-nashe-msto-stalo-odnyeyu-z-dyovih-osb-vazhкого-psku.html>. – Назва з екрану. – Перевірено: 30.09.2011.

Ломонос І. Як чернігівські хлопчак на Арбаті «поселилися» / І.Ломонос // Місто. – 2008. – 28 лют. (№ 9). – С. 15.

Рибаків Анатолій Наумович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Рибаків_Анатолій_Наумович. – Назва з екрану. – Перевірено: 03.10.2011.

Рыбаков Анатолий Наумович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Рыбаков,_Анатолій_Наумович. – Назва з екрану. – Перевірено: 03.10.2011.

Теракопян Л. Вглядываясь в тридцатые : Послесловие / Л. Теракопян // Рыбаков А.Н. 35 и другие годы. – М.: Известия, 1989. – С. 362-383.

Література про А. Рибаківа

Володимиров С. Зустріч з автором «Кортика» / С. Володимиров // Комс. гарт. – 1985. – 25 трав.

Чернігівщина в творах А.Н. Рибаківа

Вороб'їов П. Запросили земляни / П. Вороб'їов // Літ. Україна. – 1985. – 11 лип. – С. 5.

Рыбаков А. Зарубки на сердце : [Беседа с писателем А. Рыбаковым / Записала И. Ришина] // Лит. газ. – 1987. – 19 авг. (№ 34). – С. 4.

Седень О. Нев'янучий талант: До 70-річчя від дня народження А.Н.Рибаківа / О. Седень // Комс. гарт. – 1981. – 13 січ.

Перебування А.Н. Рибаківа в Чернігові

Студьонова Л. Людина доброго і чесного таланту / Л. Студьонова // Десн. правда. – 1985. – 21 трав.

Твори А. Рибаківа

Рыбаков А.Н. 35 и другие годы. – М.: Известия, 1989. – 384 с., ил.

Рыбаков А.Н. Дети Арбата: Роман. – М.: Советский писатель, 1987. – 480 с.

Рыбаков А.Н. Избранные произведения. В 2-х томах. Т. 2. Водители. Екатерина Воронина. Выстрел. – М.: Худож. лит., 1978. – 557 с.

Рыбаков А.Н. Страх (Тридцать пятый и другие годы). Книга вторая: Роман. – М.: Советский писатель, 1990. – 320 с.

Рыбаков А. Тяжёлый песок : роман / Анатолий Рыбаков. – М.: Эксмо, 2009. – 416 с.

Рядки А. Рыбакова

Но возможность уехать была. В последние минуты подали эшелоны, люди уезжали, надо было спешить, сразу решать.

Мои родные не решились. Почему? Мать не захотела.

– Я не видела немцев?! – говорила она. – Может быть, не я, а кто-то другой жил в Базеле? Цивилизованный народ, культурная нация, приличные люди. Вы бы посмотрели: как они ходят в свои кирхи, как чтут покойников – каждое воскресенье идут на кладбище в чёрных костюмах, в начищенных штиблетах, в руках чёрный зонтик. Может быть, мне всё это почудилось? И зачем вам Швейцария? Вот вам Иван Карлович, вот вам Станислава Францевна, тоже немцы; вы можете сказать о них плохое слово? А колонисты? Вас колонист обманул когда-нибудь хотя на копейку? Всё, что о них говорят, – выдумки. Они убивают женщин, стариков, детей? Покажите мне, кого они тронули здесь в восемнадцатом году.

Так говорила моя мать. Её уже нет на белом свете, и не будем судить её слишком строго. К сожалению, так думала не одна она.

Порядок был восстановлен, и график, хотя и с опозданием, снова вошёл в силу, однако с некоторыми коррективами; по плану экzekутируемые должны были аккуратно и плотно ложиться в ров, сверху их расстреливают из автоматов, на этот ряд ложатся другие, и так все. Но из-за их саботажа от этого плана пришлось отказаться: голых людей подгоняли ко рву, стреляли им в спину, люди падали в ров, а тех, кто падал возле рва, сталкивали туда сапогами; на их место подгонялись другие, стреляли и им в спину; не все пули попадали в детей, ведь дети маленькие, детей сталкивали в ров живыми, на них падали убитые, раненые, громадная окровавленная человеческая куча во рву шевелилась – главное, быстрее, быстрее, ещё быстрее!

Менее чем за полгода было уничтожено, расстреляно, погибло, умерло от голода и болезней около четырёх тысяч человек.

Тяжёлый песок